

UZASADNIENIE

- I. Projektowane przepisy mają na celu wprowadzenie do naszego prawa procesowego cywilnego instytucji mediacji i w ten sposób ustanowienie alternatywnego do sądowego postępowania cywilnego sposobu rozstrzygania spraw cywilnych. Według założeń, które legły u podstaw projektowanych przepisów, postępowanie mediacyjne w sprawach cywilnych powinno być na tyle atrakcyjne dla stron stosunku cywilnoprawnego, aby strony z niego korzystały.

Dlatego też przyjęto jako założenie, aby rozwiązania dotyczące mediacji były proste i nieskomplikowane. Mediacja ma ułatwić dochodzenie roszczeń w sprawach cywilnych, a jednocześnie skutecznie udzielać ochrony prawnej podmiotom, które wybrały ten tryb dochodzenia roszczeń.

Kierując się tymi założeniami przyjęto, że w drodze mediacji można będzie rozstrzygnąć spór cywilnoprawny poprzez zawarcie ugody przed mediatorem. Ugoda taka będzie miała moc prawną ugody sądowej po zatwierdzeniu jej przez sąd (art. 183¹⁵ K.p.c.). Wszczęcie postępowania mediacyjnego przerywać też będzie bieg przedawnienia (art. 123 § 1 k.c.).

Wprowadzono też rozwiązania dotyczące kosztów mediacji, które powinny stworzyć zachętę finansową do korzystania z mediacyjnego sposobu rozstrzygania sporów cywilnoprawnych – o czym niżej w pkt XI uzasadnienia.

- II. W celu umożliwienia stronom stosunku cywilnoprawnego jak najszerszego korzystania z mediacji przyjęto, że w drodze mediacji będą mogły być rozstrzygane wszelkie sprawy cywilne, które mogą być rozstrzygnięte w drodze ugody zawartej przed sądem (art. 10 K.p.c.).

Oprócz takiej ogólnej regulacji prawnej określającej zakres spraw, które mogą być skierowane do mediacji, wprowadzono jeszcze szczególne przepisy dotyczące mediacji w sprawach rodzinnych oraz opiekuńczych.

Z uwagi na charakter tych spraw w sposób jednoznaczny uregulowano dopuszczalność takiej mediacji, a ponadto jej przedmiot (art. 436, 445¹ K.p.c.) – o czym bliżej w pkt X uzasadnienia.

III. Z uwagi na obowiązujące w naszym prawie konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP), a także istotę mediacji, projekt przyjmuje, że wybór sposobu dochodzenia roszczeń w drodze mediacji należeć będzie do stron, przy czym przyjęto jako zasadę, że skierowanie sprawy na drogę mediacji następować będzie na podstawie umowy stron.

Celem ułatwienia stronom rozstrzygnięcia spornej sprawy w drodze mediacji przewiduje się, że taka umowa będzie mogła być zawarta w dowolnej formie (art. 183¹ K.p.c.). Ponadto przewiduje się, że zawarcie umowy o mediację będzie mogło być dokonane przez czynności dorozumiane (*per facta concludentia*) – przez faktyczne podjęcie mediacji (art. 183¹ § 2, 183⁶ § 2 pkt 4 K.p.c.). Takie rozwiązanie niewątpliwie ułatwia skierowanie sprawy na drogę mediacji.

Z uwagi jednak na dobrowolny charakter mediacji, a także na wspomniane już prawo do sądu, przyjęto, że zawarcie umowy o mediację nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy przez sąd w postępowaniu cywilnym.

Jeżeli jednak pozwany podniesie zarzut zawarcia umowy o mediację sąd skieruje sprawę do postępowania mediacyjnego (art. 202¹ K.p.c.). Gdyby mimo takiego skierowania strona odmówiła udziału w mediacji, wówczas przewiduje się sankcję procesową w postaci możliwości obciążenia strony bezzasadnie odmawiającej poddaniu się mediacji kosztami procesu (art. 103 § 2 K.p.c.).

IV. W celu jak najszerszego stosowania mediacji w sprawach cywilnych projekt przewiduje możliwość skierowania stron do mediacji także wtedy, gdy strony nie zawarły umowy o mediację.

Taka możliwość istnieć będzie jednak tylko wtedy, gdy strony się temu nie sprzeciwią (art. 183⁸ K.p.c.) i tylko raz w czasie postępowania. W okresie od złożenia pozwu do zakończenia pierwszego posiedzenia wyznaczonego na rozprawę sąd może kierować do mediacji z własnej inicjatywy, później – tylko na zgodny wniosek stron (art. 183⁸ K.p.c.). W okresie poprzedzającym rozprawę sąd z reguły nie podejmuje czynności procesowych. Dlatego zwłaszcza ten okres może być wykorzystany na prowadzenie mediacji. Stwarza to możliwość pozaprocesowego załatwiania spornej sprawy cywilnej.

- V. Wybór osoby mediatora pozostawiony został stronom. Pewien wyjątek wprowadzono tylko w tych przypadkach, gdy do mediacji kierować strony będzie sąd.

W tych sprawach sąd, dla przyspieszenia postępowania, będzie mógł wyznaczyć mediatora.

Z uwagi na istotę postępowania mediacyjnego przyjęto rozwiązanie, że mediatorem może być każdy mający pełną zdolność do czynności prawnych, korzystający w pełni z praw publicznych (art. 183² K.p.c.). Mediatorem nie może być sędzia, nie dotyczy to jednak sędziów, którzy przeszli w stan spoczynku.

Umiejętność prowadzenia mediacji jest w dużej mierze kwestią osobowości mediatora. Dlatego też, aby ułatwić stronom możliwość prowadzenia mediacji nie przewiduje się żadnych wymogów co do wykształcenia mediatora.

Mediator, z uwagi na charakter mediacji, nie ma żadnych uprawnień władczych. Nie rozstrzyga sporu. Jego zadanie polega na doprowadzeniu do zawarcia ugody stron. Dlatego też nie przewiduje się ograniczeń co do wyboru mediatora z uwagi na pokrewieństwo z jedną ze stron. Nie przewiduje się też instytucji wyłączenia mediatora.

- VI. Sam wybór osoby mediatora pozostawiony został zasadniczo stronom. Dla ułatwienia tego wyboru projekt przewiduje jednak, że organizacje społeczne i zawodowe będą mogły tworzyć listy stałych mediatorów. Listy te prowadzone będą poza sądem, a podmioty tworzące takie listy będą tylko informowały o ich utworzeniu prezesa sądu okręgowego (art. 183² § 3 K.p.c.). Tworzenie list stałych mediatorów ma na celu ułatwienie stronom pragnącym korzystać z mediacji wyboru osoby mediatora. Ponadto umożliwia to popularyzację idei mediacji w tych środowiskach, w których alternatywne rozstrzygnięcie sporów cywilnych jest szczególnie pożądane.

- VII. Według założeń projektu mediacja ma być alternatywnym sposobem rozstrzygnięcia sporów cywilnych, która będzie na tyle atrakcyjnym by strony chciały z niej korzystać. Dlatego też przyjęto, że postępowanie mediacyjne nie jest jawne (art. 183⁴ § 1 K.p.c.). Mediator zaś obowiązany będzie zachować bezstronność w toku prowadzenia mediacji (art. 183³ K.p.c.).

Ponadto mediator obowiązany będzie zachować w tajemnicy fakty, o których dowiedział się w toku mediacji (art. 183⁴ § 2 K.p.c.). Na tę okoliczność nie będzie mógł być słuchany jako świadek w postępowaniu cywilnym, chyba że obie strony go z tego zwolnią (art. 259 § 2 K.p.c.). Strony w postępowaniu cywilnym nie będą też mogły powoływać się na okoliczności ujawnione w toku mediacji, a w szczególności na propozycje wzajemnych ustępstw zgłoszonych w mediacji. Takie powoływanie się w postępowaniu sądowym czy przed sądem polubownym będzie prawnie bezskuteczne (art. 183⁴ § 3 K.p.c.).

VIII. Aby ułatwić prowadzenie mediacji projekt przewiduje, że mediacja może być prowadzona bądź na posiedzeniu mediacyjnym, bądź też bez posiedzenia. W tym drugim przypadku mediator będzie przekazywał wzajemnie stronom stanowiska strony przeciwnej (art. 183¹¹ K.p.c.).

Z prowadzenia mediacji będzie sporządzony protokół, w którym zamieszczony będzie wynik mediacji (art. 183¹² K.p.c.). Odpisy protokołu po zakończeniu mediacji mediator obowiązany będzie doręczyć stronom (art. 183¹² § 3 K.p.c.). Jeżeli zawarta zostanie przed mediatorem ugoda, ugode tę podpisują obie strony (art. 183¹² § 2 K.p.c.).

IX. Ugoda zawarta przed mediatorem dla swej skuteczności podlegać będzie zatwierdzeniu przez sąd. Jeżeli ugoda podlega wykonaniu w drodze egzekucji zatwierdzenie nastąpi w postępowaniu o nadaniu klauzuli wykonalności. Natomiast ugoda, która nie podlegać będzie wykonaniu w drodze egzekucji będzie zatwierdzona na posiedzeniu niejawnym (art. 183¹⁴ § 2 K.p.c.).

Jako zasadę przyjęto, że ugoda zawarta przed mediatorem podlegać będzie zatwierdzeniu przez sąd. Takie rozwiązanie powinno sprzyjać kierowaniu przez strony spraw do mediacji. Od tej zasady wprowadzono wyjątki. Sąd odmówi zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem, gdyby ugoda była sprzeczna z prawem lub naruszała dobre obyczaje albo zmierzała do obejścia prawa, a także gdyby treść ugody była niezrozumiała lub zawierała sprzeczności (art. 183¹⁴ § 3 K.p.c.).

X. Projekt zawiera szczególne rozwiązania dotyczące mediacji w sprawach rodzinnych oraz w sprawach opiekuńczych. W związku z ustanowieniem mediacji w tych sprawach, przewiduje się usunięcie z postępowania w sprawach o rozwód i separację dotychczasowych przepisów regulujących postępowanie pojednawcze (nowe brzmienie art. 436 K.p.c., uchylenie dotychczasowych art. 437 i 438 K.p.c.). Rozwiązania dotychczasowe nie zdają bowiem egzaminu, a prowadzą jedynie do przewlekłości postępowania. W miejsce dotychczasowego postępowania pojednawczego projekt przewiduje wprowadzenie przepisów o mediacji, do której sąd mógłby kierować małżonków, gdyby okoliczności sprawy wskazywały, że istnieją widoki na utrzymanie małżeństwa (art. 436 § 1 K.p.c.). Przewiduje się nadto, że zakres mediacji w sprawach o rozwód i separację będzie mógł dotyczyć także pojednania małżonków (art. 436 § 2 K.p.c.). Wyraźnie też uregulowano, że w tych sprawach przedmiotem mediacji może być także zaspokojenie potrzeb rodziny, alimenty, sposoby sprawowania władzy rodzicielskiej, kontakty z dziećmi oraz sprawy majątkowe między małżonkami, które podlegają rozstrzygnięciu w wyroku orzekającym rozwód lub separację (art. 445¹ K.p.c.).

Przewiduje się ponadto, że w sprawach opiekuńczych przedmiotem mediacji może być także sposób wykonywania władzy rodzicielskiej (art. 571¹ K.p.c.).

Przewidziano także, że w sprawach tych, gdy strony nie uzgodnią osoby mediatora, mediatora wyznaczy sąd spośród stałych mediatorów, którymi mogą być również kuratorzy sądowi oraz osoby wskazane przez rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjne (art. 436 § 4, art. 571¹ K.p.c.).

XI. Projekt reguluje też koszty mediacji.

Z uwagi na dobrowolny charakter mediacji przyjęto jako zasadę, że koszty te określają strony w umowie o mediację zawartą z mediatorem (art. 183⁵ K.p.c.). Przyjęto też jako zasadę, że wówczas, gdy w postępowaniu mediacyjnym nie doszło do zawarcia ugody, jak również wtedy, gdy w postępowaniu tym zawarto ugodę, lecz ugoda ta nie została zatwierdzona przez sąd, koszty mediacji wejdą w skład kosztów procesu, jeżeli strony skierują sprawę na drogę sądową w terminie trzech miesięcy od dnia zakończenia mediacji lub uprawomocnienia się postanowienia o odmowie zatwierdzenia mediacji (art. 98¹ § 2 K.p.c.). Koszty mediacji, obejmujące wynagrodzenie mediatora i poniesione przez niego wydatki

(art. 183⁵ K.p.c.), nie stanowią kosztów sądowych i nie podlegają regulacji ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Oznacza to, że zwolnienie strony (stron) postępowania sądowego od kosztów sądowych nie powoduje przejęcia przez Skarb Państwa obowiązku pokrycia kosztów związanych z prowadzeniem mediacji.

W tych sprawach, w których strony do mediacji skierował sąd, koszty mediacji wchodzić będą w skład kosztów procesu (art. 98¹ § 1 K.p.c.), co oznaczać będzie poddanie ich rozliczeniom między stronami w zależności od wyniku postępowania według zasad określonych w art. 98-109 K.p.c.). Zasadą będzie, że w razie zawarcia ugody przed mediatorem, gdy strony do mediacji skierował sąd, koszty mediacji zniosą się wzajemnie, chyba że strony postanowią inaczej (art. 104¹ K.p.c.). Przewiduje się też, że w sprawach mediacji wszczętej na podstawie skierowania sądu wysokość wynagrodzenia mediatora i wydatki podlegające zwrotowi określi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości (art. 98¹ § 4 K.p.c.).

Projekt przewiduje ponadto, że jeżeli zawarto ugodę przed mediatorem w toku sprawy, nastąpi zwrot powodowi 3/4 uiszczzonego wpisu (art. 36¹ u.k.s.). Rozwiązanie to powinno stanowić finansową zachętę do załatwienia spraw cywilnych w drodze mediacji.

Ocena skutków regulacji

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem proponowanej regulacji jest wprowadzenie do naszego prawa procesowego cywilnego instytucji mediacji i w ten sposób ustanowienie alternatywnego do sądowego postępowania cywilnego sposobu rozstrzygania spraw cywilnych. Postępowanie takie powinno prowadzić do szybkiego załatwienia części sporów, w sposób najbardziej korzystny dla obu stron – w drodze ugody.

2. Wskazanie podmiotów, na które oddziałuje ustawa

Projekt ustawy oddziałuje na nieoznaczony krąg podmiotów. Z rozwiązań przewidzianych w projekcie korzystać mogą wszystkie osoby, które mogą występować w postępowaniu cywilnym w charakterze strony. Projekt będzie miał też istotne znaczenie dla funkcjonowania sądów, zwłaszcza wydziałów cywilnych, gospodarczych i rodzinnych.

3. Konsultacje

Projekt ustawy w ramach konsultacji – zgodnie z § 12 i 13 uchwały nr 49 Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. Nr 13, poz. 221, z późn. zm.) – przedstawiony został wszystkim resortom.

W ramach konsultacji, ze względu na szczególne znaczenie projektu, zwrócono się o opinie i uwagi do Rzecznika Praw Obywatelskich, Sądu Najwyższego, Krajowej Rady Sądownictwa, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz samorządów zawodów prawniczych – Naczelnej Rady Adwokackiej, Krajowej Rady Radców Prawnych, ponadto do organizacji zrzeszających przedsiębiorców (BCC, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych), konsumentów (Federacja Konsumentów) oraz banków (Związek Banków Polskich).

Podmioty te uwag nie zgłosiły. Także środowisko przedsiębiorców nie zakwestionowało przyjętych w projekcie rozwiązań, które z przedstawicielami tego środowiska były konsultowane już na wstępnym etapie prac nad projektem ustawy.

Projekt został również opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

4. Skutki finansowe i społeczno-gospodarcze ustawy

Projekt bezpośrednio nie wpływa na konkurencyjność wewnętrzną i zewnętrzną gospodarki, rynek pracy i rozwój regionalny. Ma jednak duże znaczenie społeczno-gospodarcze. Nowy tryb postępowania umożliwi rozstrzygnięcie sporów bez konieczności prowadzenia sformalizowanego postępowania sądowego. W założeniu ten sposób postępowania powinien też być dla stron mniej kosztowny, a przynajmniej mieścić się w granicach ich możliwości finansowych

(wynagrodzenie mediatora określają strony). Tym samym – przynajmniej częściowo – wprowadzenie rozwiązań projektu powinno wpłynąć na odciążenie sądownictwa powszechnego (co jest czynnikiem sprzyjającym sprawniejszemu postępowaniu w pozostałych sprawach).

Projekt nie pociąga za sobą dodatkowych obciążeń dla budżetu. Koszty mediacji są bowiem kosztami obciążającymi strony i podlegającymi rozliczeniu pomiędzy nimi.

Materia projektowanej nowelizacji leży poza zakresem spraw normowanych przez prawo Unii Europejskiej.